

THS1101 หลักภาษาและภาษาศาสตร์ภาษาไทย

อาจารย์กฤติกา พลเกิด

เสียงในภาษา

นิยามเสียง

บันทนา รณเกียรติ (2563 : 35) กล่าวว่า เสียงเป็นองค์ประกอบส่วนที่เล็กที่สุดของภาษา

สัทศาสตร์ (Phonetics)

เป็นศาสตร์ที่อธิบายกระบวนการแปลงเสียงพูด ตั้งแต่การคิด การส่ง สัญญาณประสาท ไปจนถึงการรับรู้ของผู้ฟัง

กระบวนการเกิดเสียงพูด

1

ผู้พูดคิด

เลือกสรรคำพูดและเรียบเรียงตามกฎเกณฑ์ภาษา

2

สมองส่งสัญญาณ

ส่งแรงกระตุ้นผ่านเส้นประสาท (motor nerve) ไปยังกล้ามเนื้ออวัยวะออกเสียง

3

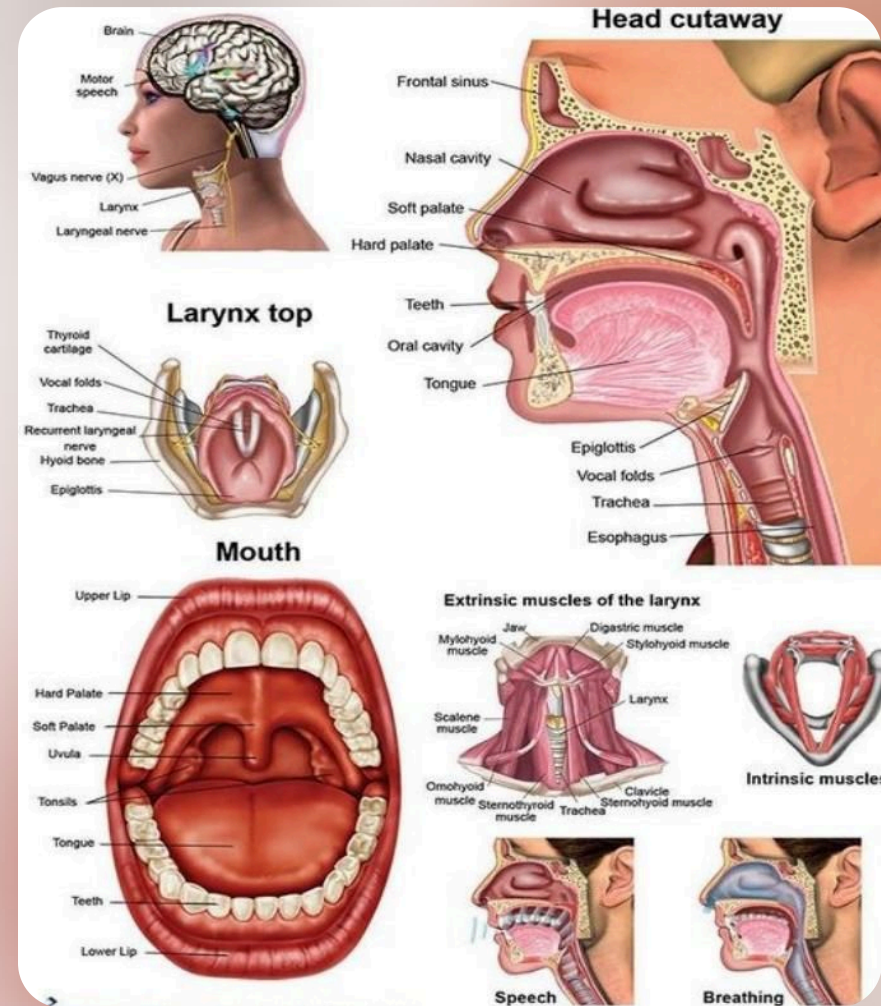
เกิดคลื่นเสียง

เสียงพูดเคลื่อนออกในรูปคลื่นเสียง (sound wave) ผ่านไปยังหูผู้ฟัง

4

ผู้ฟังรับรู้

สมองผู้ฟังรับแรงกระตุ้นผ่านเส้นประสาทความรู้สึก (sensory nerve)

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง

แผนภาพกายวิภาคแสดงโครงสร้างของกล่องเสียง ช่องปาก ช่องจมูก และกล้ามเนื้อที่เกี่ยวข้องกับการออกเสียงพูด รวมถึงสภาวะของกล่องเสียงขณะพูดและหายใจ

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียง (organs of speech)

อวัยวะที่ใช้ในการออกเสียงแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ (กาญจนา นาคสกุล, 2551: 25)

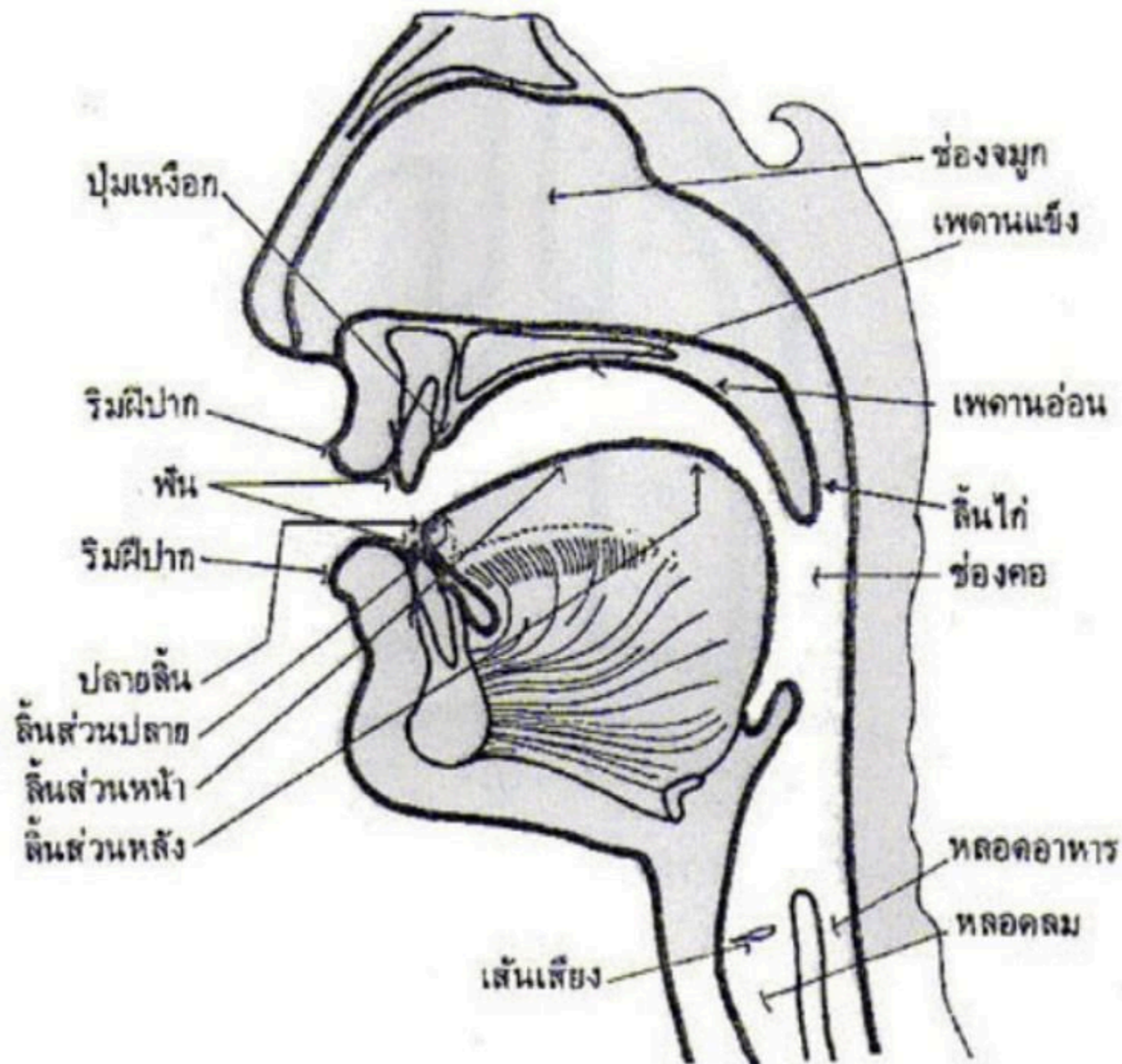
1. อวัยวะกระทำอาการ (Articulator)

อวัยวะที่เคลื่อนไหวเพื่อผลิตเสียง ได้แก่ ลิ้น ริมฝีปากล่าง โคนลิ้น และเส้นเสียง บางครั้งเรียกว่า "กรณ"

2. ตำแหน่งที่เกิดเสียง (Points of Articulation)

ตำแหน่งหรือฐานที่เกิดเสียง ได้แก่ ริมฝีปากบน ฟันบน ปุ่มเหงือก เพดานแข็ง เพดานอ่อน ลิ้นไก่ และพมังกอ บางครั้งเรียกว่า "ฐาน"

ฐานกรณ์ — อวัยวะในการออกเสียง

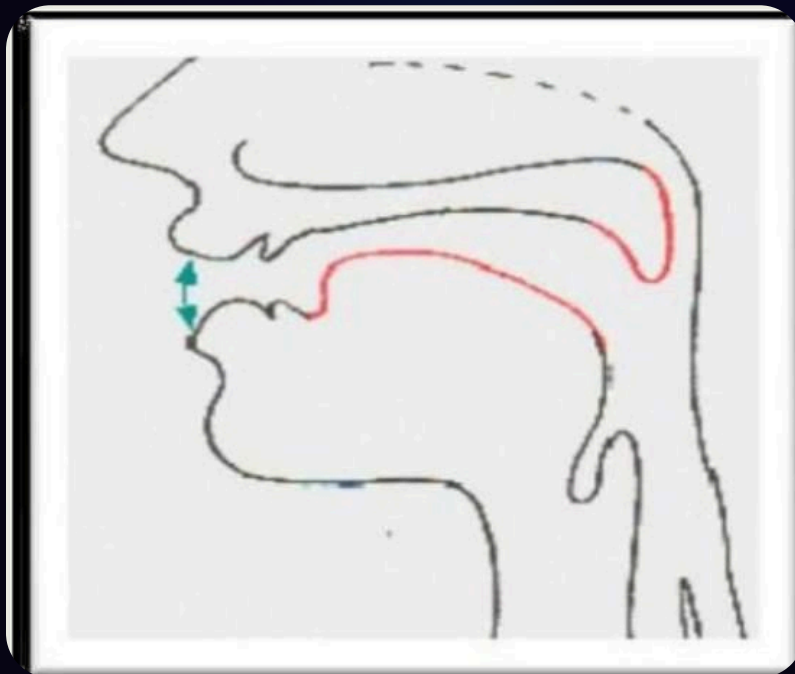

แผนภาพแสดงภาคตัดขวางของช่องเสียงมนุษย์ พร้อมป้ายกำกับภาษาไทย ระบุตำแหน่งสำคัญ เช่น ปุ่มเหงือก ริมฝีปาก ฟัน ปลายลิ้น ลิ้นส่วนต่างๆ เพดานแข็ง เพดานอ่อน ลิ้นไก่ ช่องคอ และเส้นเสียง

ฐานที่ 1-2: ริมฝีปาก และริมฝีปากกับฟัน

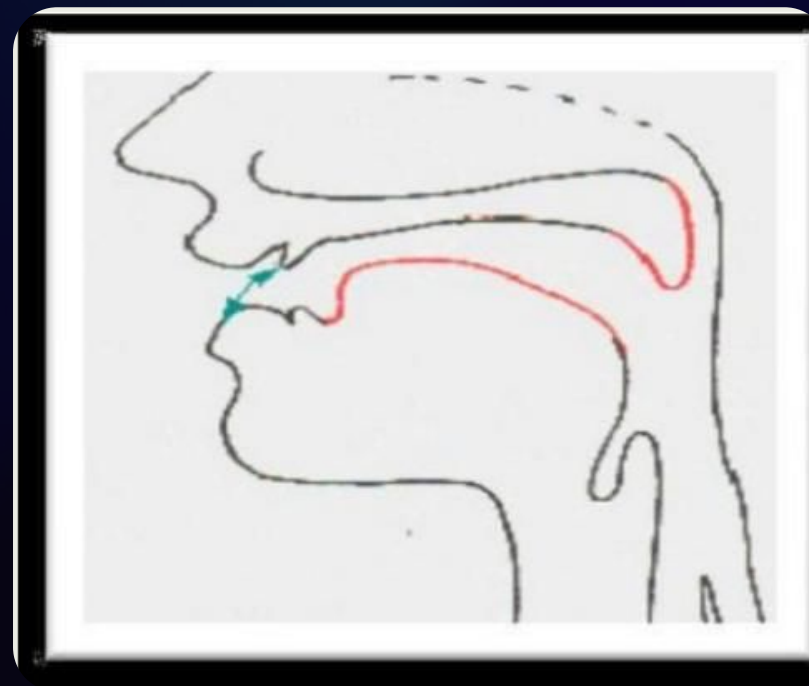
1. ฐานริมฝีปาก (Bilabial)

เกิดจากการใช้ริมฝีปากทั้งสองซึ่งอาจจัดตัวในลักษณะต่างๆ ตามประเภทของเสียง

2. ฐานริมฝีปากกับฟัน (Labio-dental)

เกิดจากการใช้ริมฝีปากล่างกับฟันบน

ฐานที่ 3-4: ฟัน และปุ่มเหงือก

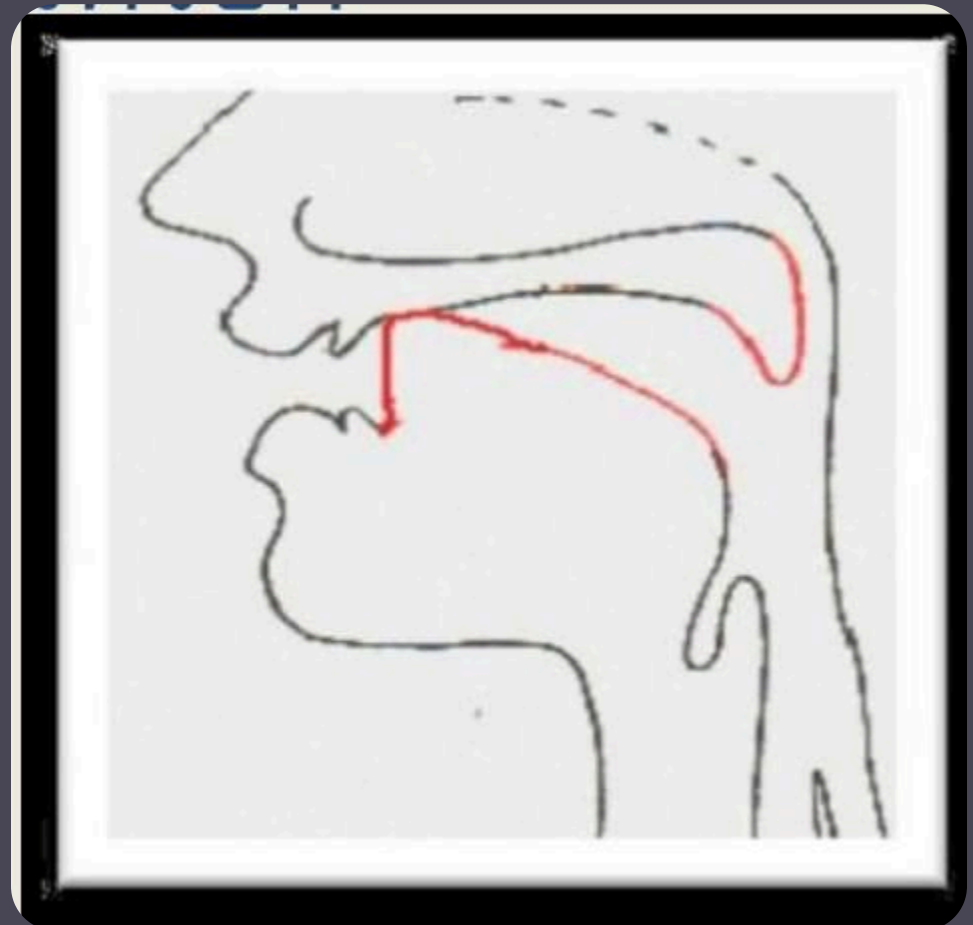
3. ฐานฟัน (Dental)

เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับฟัน

4. ฐานปุ่มเหงือก (Alveolar)

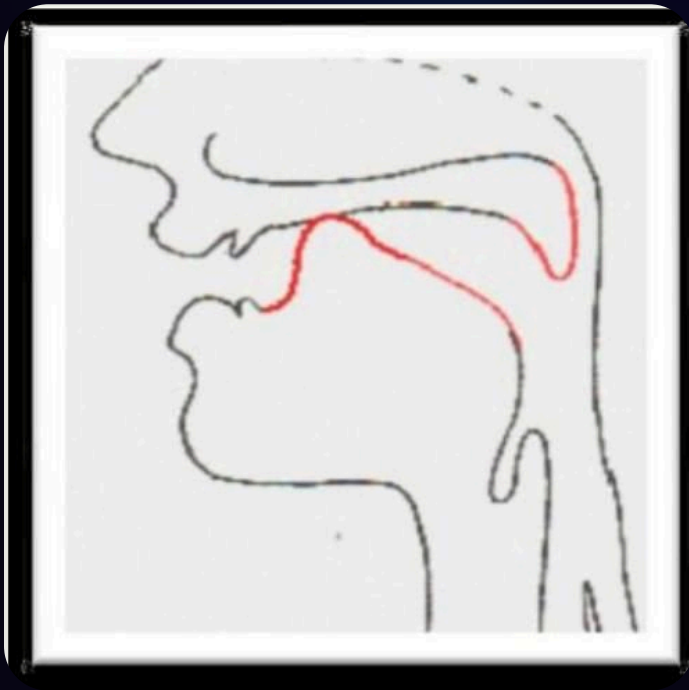
เกิดจากการใช้ปลายลิ้นกับปุ่มเหงือก

ฐานที่ 5-6: เพดานแข็งปุ่มเหงือก และเพดานแข็ง

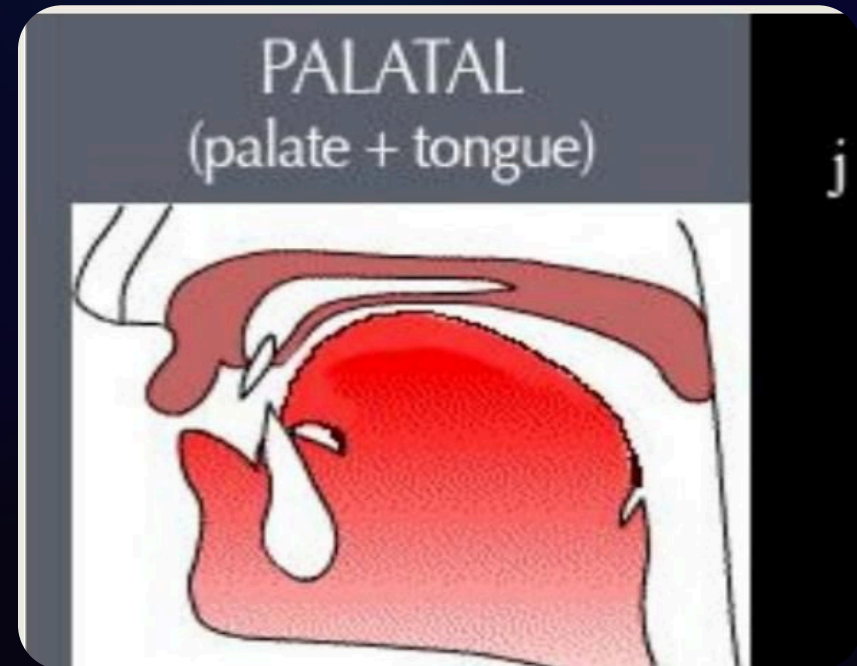
5. ฐานเพดานแข็งปุ่มเหงือก (Alveolar-Palatal)

ปลายลิ้นอยู่ในระดับปกติหรือลดต่ำลง ขณะที่ลิ้นส่วนหน้ายกขึ้นสู่เพดานแข็ง

6. ฐานเพดานแข็ง (Palatal)

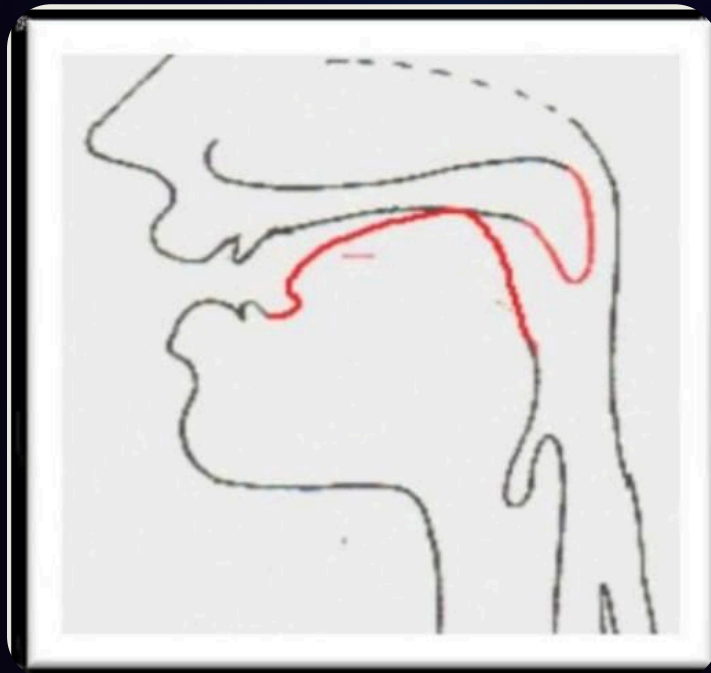
เกิดจากการยกลิ้นส่วนหน้าขึ้นสู่บริเวณเพดานแข็ง

ฐานที่ 7-8: เพดานอ่อน และเส้นเสียง

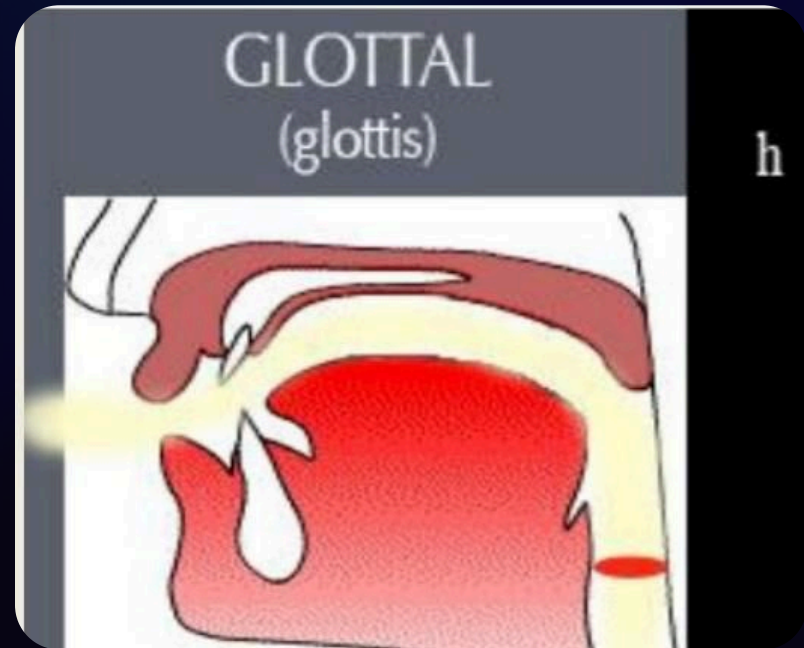
7. ฐานเพดานอ่อน (Velar)

เกิดจากการยกขึ้นส่วนหลังขึ้นสู่บริเวณเพดานอ่อน

8. ฐานเส้นเสียง (Glottal)

เกิดจากเส้นเสียงเข้ามาชิดติดกันหรือใกล้กัน มีลมแทรกออกมา

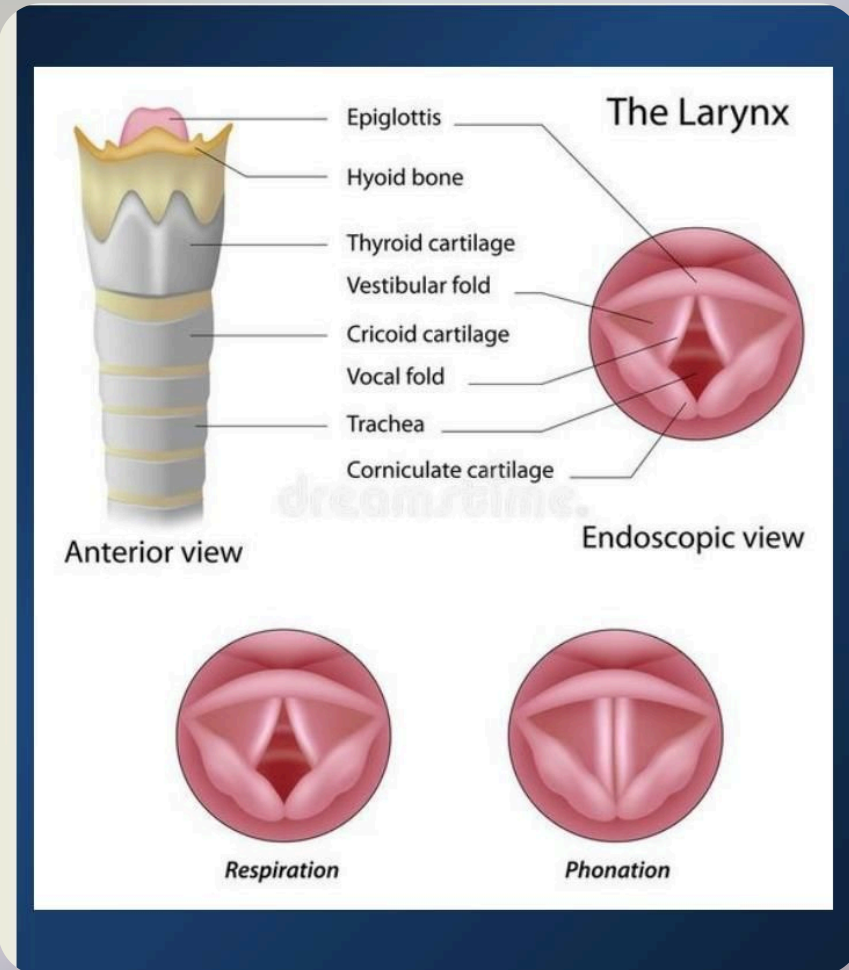
สรุปฐานกรณ์ทั้ง 8

ฐานกรณ์ทั้ง 8 แสดงตำแหน่งที่เกิดเสียงในช่องปากและลำคอ ตั้งแต่ริมฝีปากด้านหน้าไปจนถึงเส้นเสียงด้านใน

การทำงานของเส้นเสียง

แผนภาพแสดงกายวิภาคของกล่องเสียง ทั้งมุมมองด้านหน้า มุมมองผ่านกล้อง และสภาวะการสั่นสะเทือนขณะหายใจ (Respiration) และขณะพูด (Phonation)

สภาวะของเส้นเสียง

เส้นเสียงปิดสนิท (Closed Glottis)

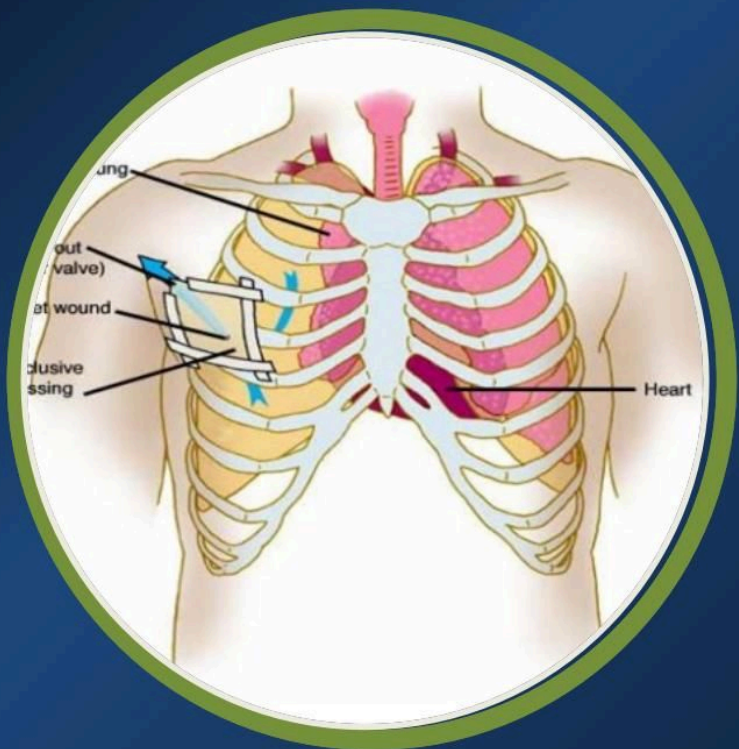
เส้นเสียงทั้งสองชิดกัน ลมจากปอดอัดอยู่ข้างใต้ เมื่อเปิดออกเกิดแรงดันทำให้เกิดเสียง เช่น **glottal stop**

เส้นเสียงเปิดกว้าง (Open Glottis)

ส่วนหลังของเส้นเสียงแยกออก ลมผ่านออกมาได้ยินเป็นเสียงลมหายใจ หรือเสียงเสียดแทรก **[h]** – เป็นสภาพของ เสียงไม่ก้อง

เส้นเสียงสั่น (Glottis in Vibration)

เส้นเสียงทั้งสองชิดกันและเปิดออกหลายครั้งต่อเนื่อง เสียงที่เปล่งออกมาเรียกว่า เสียงก้อง (**voiced sound**)

กลไกกระแสนม

จากปอด

ภาษาส่วนใหญ่ใช้กลไก
นี้

จากกล่องเสียง

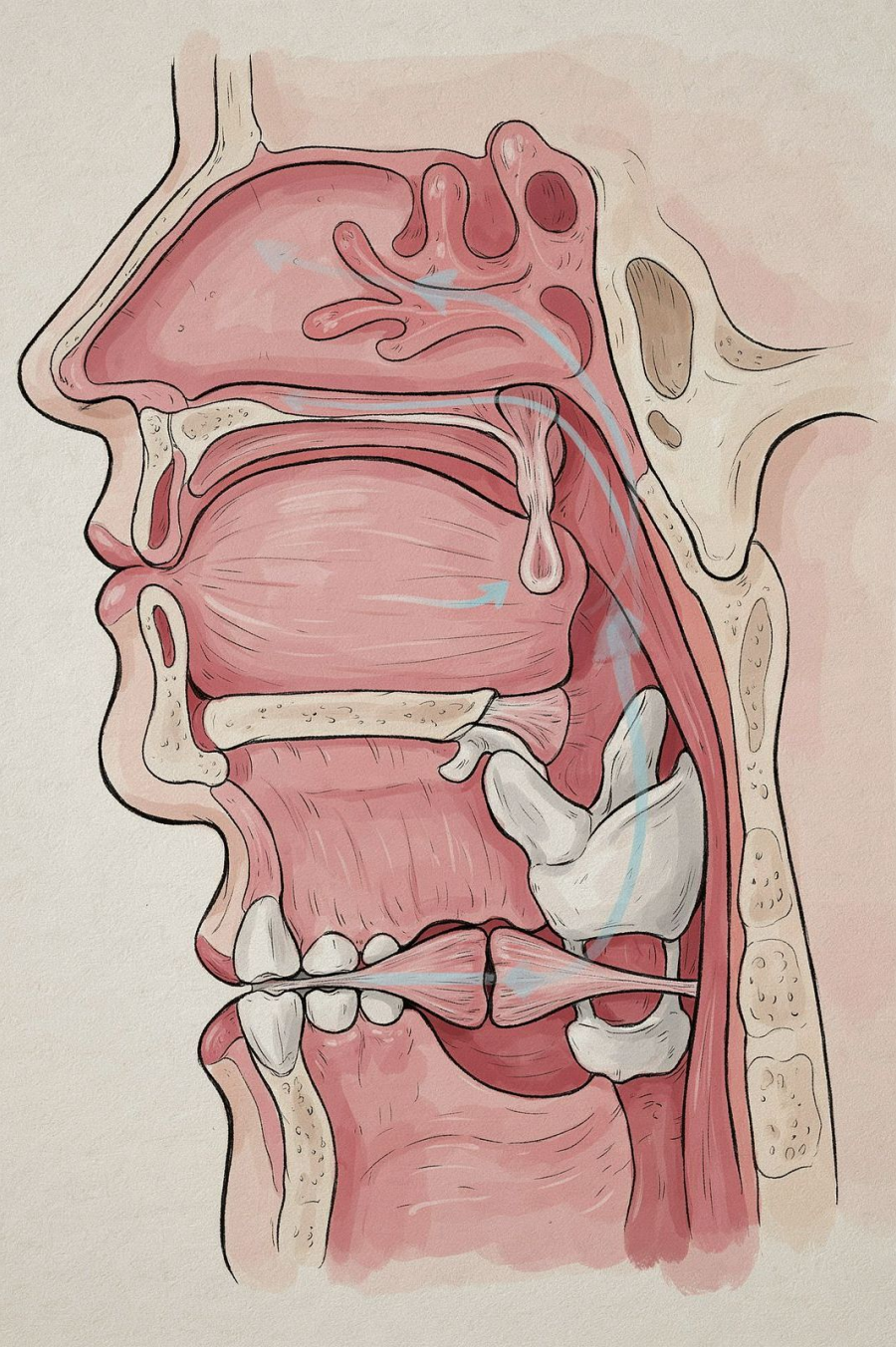
เกิดขึ้นเมื่อเส้นเสียง
ปิดสนิท

จากเพดานอ่อน

ได้เสียงเดาะ หรือ
click

การบังคับกระแสม

การบังคับกระแสม หมายถึง การจัดอวัยวะที่ใช้ในการพูดให้อยู่ในสภาพต่างๆ มีผลทำให้กระแสมที่ออกมาจากปอด กล้องเสียง หรือเพดานอ่อน มีทางเดินที่แตกต่างกันไป ส่งผลให้เกิดเสียงพูดที่หลากหลาย

ลักษณะการออกเสียงภาษาไทย

Manner of Articulation

ลักษณะการออกเสียง (Manner of Articulation)

ลักษณะการออกเสียง คือ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะในการออกเสียงที่เคลื่อนไหวได้และอวัยวะที่เคลื่อนไหวไม่ได้ — กาญจนา นาคสกุล (2551 : 56-59)

01

เสียงระเบิด (Plosive)

02

เสียงกัก/หยุด (Stop)

03

เสียงนาสิก (Nasal)

04

เสียงข้างลิ้น (Lateral)

05

เสียงร้ว (Trill)

06

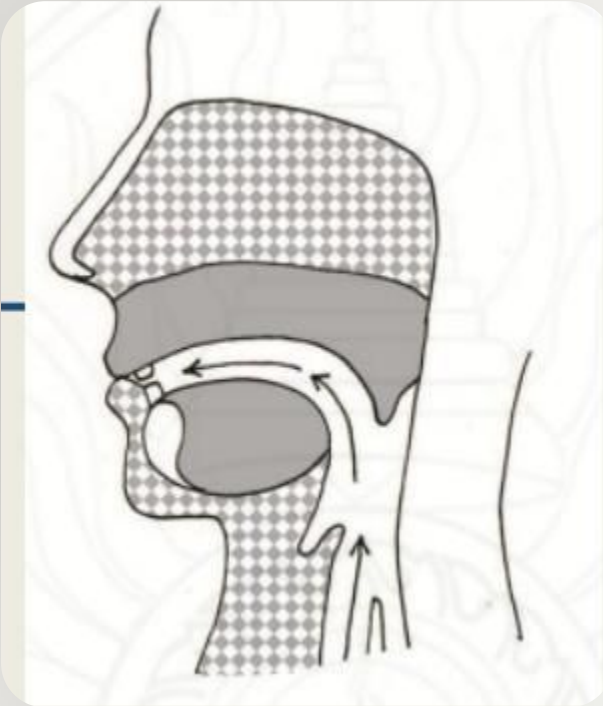
เสียงเสียดแทรก (Fricative)

07

เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricate)

08

เสียงกึ่งสระ (Approximant)

1. เสียงระเบิด (Plosive)

เสียงระเบิดเกิดจากลมจากปอดถูกกักอยู่ในช่องปาก เมื่อเปิดส่วนที่กักไว้ ลมจึงพุ่งออกมา
โดยแรง เช่น ปิดริมฝีปาก หรือเอาลิ้นปิดหลังฟัน/ปุ่มเหงือก หรือยกลิ้นส่วนหลังชิดเพดาน

เสียงระเบิด 2 แบบ

แบบไม่มีลม — สัท (Unaspirated Plosive)

ลมจากปอดถูกกักแล้วปล่อยออกโดยแรง แต่เมื่อเอามืออังที่ริมฝีปากจะรู้สึกว่ามีลมออกมาน้อยมาก เช่น เสียง ป /p/ หรือ ก /k/

แบบมีลม — สัท (Aspirated Plosive)

ลมถูกกักแล้วปล่อยออกพร้อมกับลมกลุ่มหนึ่ง รู้สึกได้ชัดเจนเมื่อเอามืออังที่ริมฝีปาก เช่น เสียง พ ผ /ph/ หรือ ฉ ช /ch/

2. เสียงกัก หรือเสียงหยุด (Stop)

เสียงกัก หรือเสียงหยุด (stop) เกิดจากลมจากปอดถูกกักอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วลมอาจถูกกลืนเข้าไปในลำคอ ไม่พุ่งออกมาเหมือนเสียงระเบิด

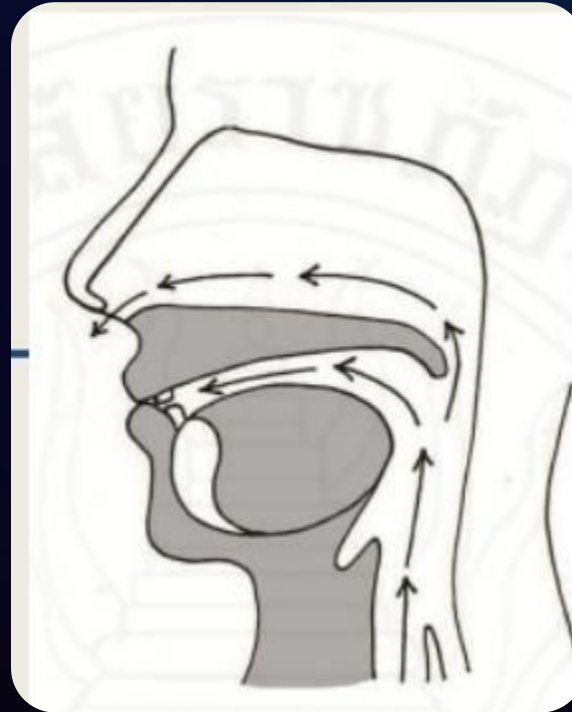
❏ ตัวอย่าง: เสียงพยัญชนะตัวสะกดในคำว่า คัด รับ มัก

3. เสียงนาสิก (Nasal)

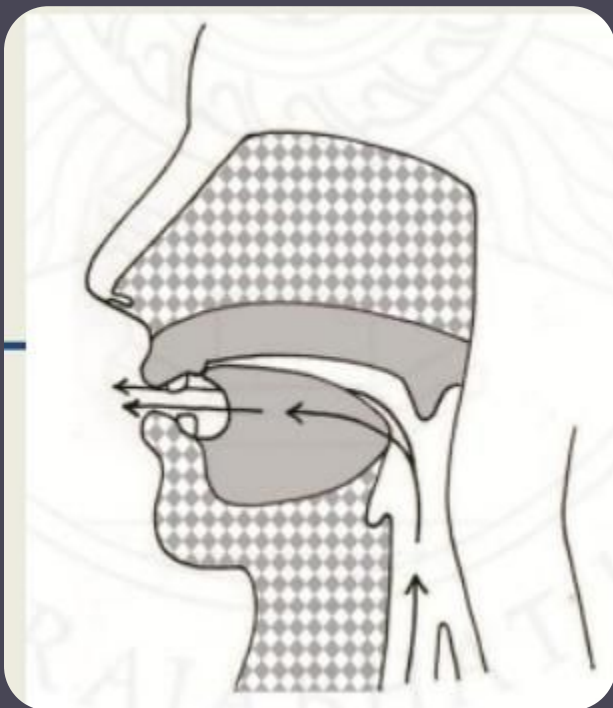
เสียงนาสิกเกิดจากลมจากปอดถูกกักอยู่ในช่องปาก แล้วปล่อยลมออกทางช่องจมูก โดยบังคับลิ้นไก่และเพดานอ่อนให้พับเปิดช่องด้านหลัง

ตัวอย่าง: เสียง ม /m/ หรือ น /n/

หากลมหนีออกทางจมูกขณะเปล่งเสียงทางปาก เรียกว่า เสียงขึ้นจมูก (nasalized sound)

4. เสียงข้างลิ้น (Lateral)

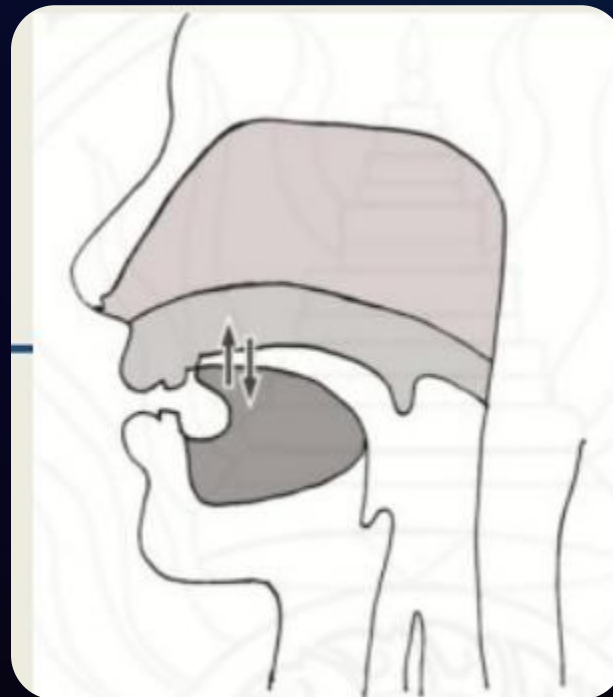
เสียงข้างลิ้นเกิดจากลมออกจากปากทางด้านข้างของลิ้น โดยลิ้นกดเพดาน
ตรงแนวช่องกลางลิ้นไว้ แล้วปล่อยให้ลมออกทางด้านข้าง

ตัวอย่าง: เสียง ล /l/

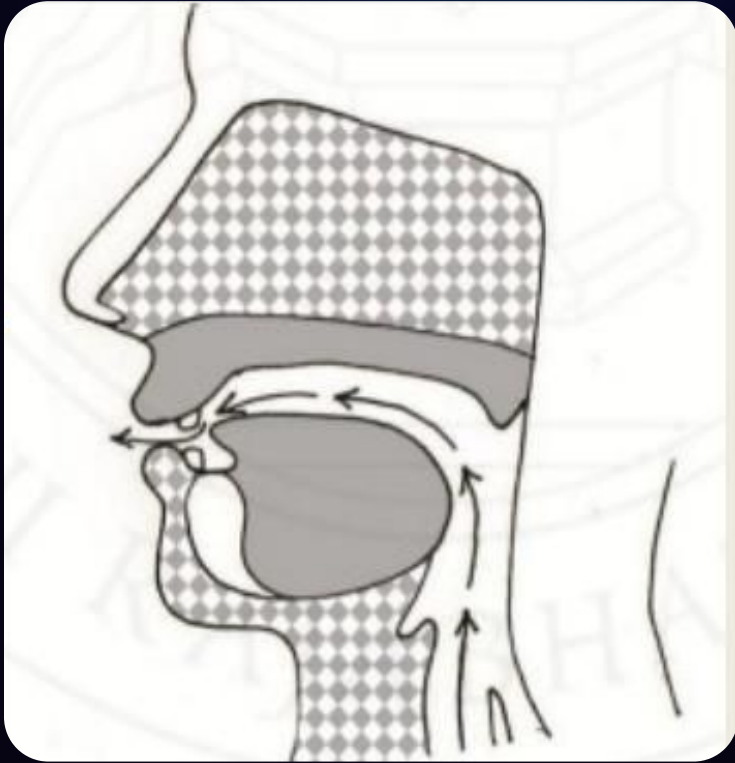
5. เสียงรื้อ (Trill หรือ Roll)

เสียงรื้อเกิดจากลมไปกระทบอวัยวะอื่นหลายๆ ครั้งจนเกิดอาการรื้อ เช่น ปลายลิ้นที่ไปกระทบปุ่มเหงือกหลายครั้ง

ตัวอย่าง: เสียง **s /r/**

6. เสียงเสียดแทรก (Fricative)

เสียงเสียดแทรกเกิดจากลมออกมาอย่างไม่สะดวก ต้องผ่านช่องแคบในปาก จนเกิดเสียงดังซู่ซ่า เช่น ริมฝีปากหรือฟันอยู่ใกล้กันมาก หรือลิ้นอยู่ใกล้อวัยวะในปากมาก

ตัวอย่าง: เสียง ฟ ฟ /f/ และ ซ ศ ษ /s/

7. เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricate)

เสียงกึ่งเสียดแทรกเกิดจากการออกเสียงประสมกันระหว่างเสียงกักและเสียงเสียดแทรก โดยเวลาออกเสียงครั้งแรกจะหยุดลมไว้ที่ตำแหน่งของฐานกรณ์ก่อน แล้วจึงปล่อยลมออกมาแบบเสียงเสียดแทรก

❏ เสียง จ ช ในบางครั้งเป็นเสียงกึ่งเสียดแทรก ซึ่งเป็นการออกเสียงที่ไม่ถูกต้องนักในภาษาไทย

8. เสียงกึ่งสระหรืออณูสระ (Approximant)

เสียงครึ่งสระออกเสียงโดยทำอาการทุกอย่างเหมือนออกเสียงสระ แต่ปล่อยลมออกมาทางช่องปาก

เสียง /ย/

ทำอาการเหมือนออกเสียงสระ /อี/ ยกลิ้นใกล้เพดานแข็ง แล้วปล่อยลมออกทางช่องปากและเลื่อนปากลงมา

เสียง /ว/

ทำอาการเหมือนออกเสียงสระ /อุ/ ลิ้นส่วนหลังยกขึ้นใกล้เพดานอ่อน แล้วปล่อยลมออกทางช่องปากโดยปล่อยริมฝีปากซึ่งห่อลมออก

สรุปลักษณะการออกเสียง 8 ประเภท

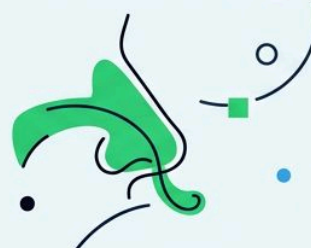
1.เสียงระเบิด -
ลมพุ่งออกโดยแรง

2.เสียงกัก -
ลมถูกกั้น

3.เสียงนาสิก -
ลมออกทางจมูก

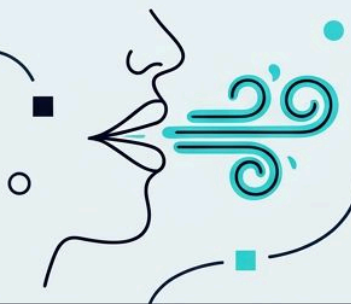
4.เสียงข้างลิ้น -
ลมออกด้านข้าง

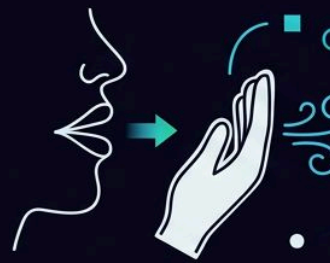
5.เสียงรื้อ -
ลิ้นสั่นหลายครั้ง

6.เสียงเสียดแทรก -
ลมผ่านช่องแคบ

7.เสียงกึ่งเสียดแทรก -
กักแล้วเสียดแทรก

8.เสียงกึ่งสระ -
คล้ายสระแต่ออก
ทางปาก

ลักษณะร่วมของเสียงพูด ในภาษาไทย

1. เสียงก้อง – เสียงไม่ก้อง (Voiced – Voiceless)

ความก้องหรือไม่ก้องของเสียงเกิดจากการทำงานของเส้นเสียง ซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นกล้ามเนื้อ 2 แผ่น วางขวางอยู่ตรงกลางกล่องเสียง เส้นเสียงทั้งสองอาจถูกดึงให้แยกห่างจากกันหรือปิดเข้าหากันก็ได้

เสียงไม่ก้อง (Voiceless)

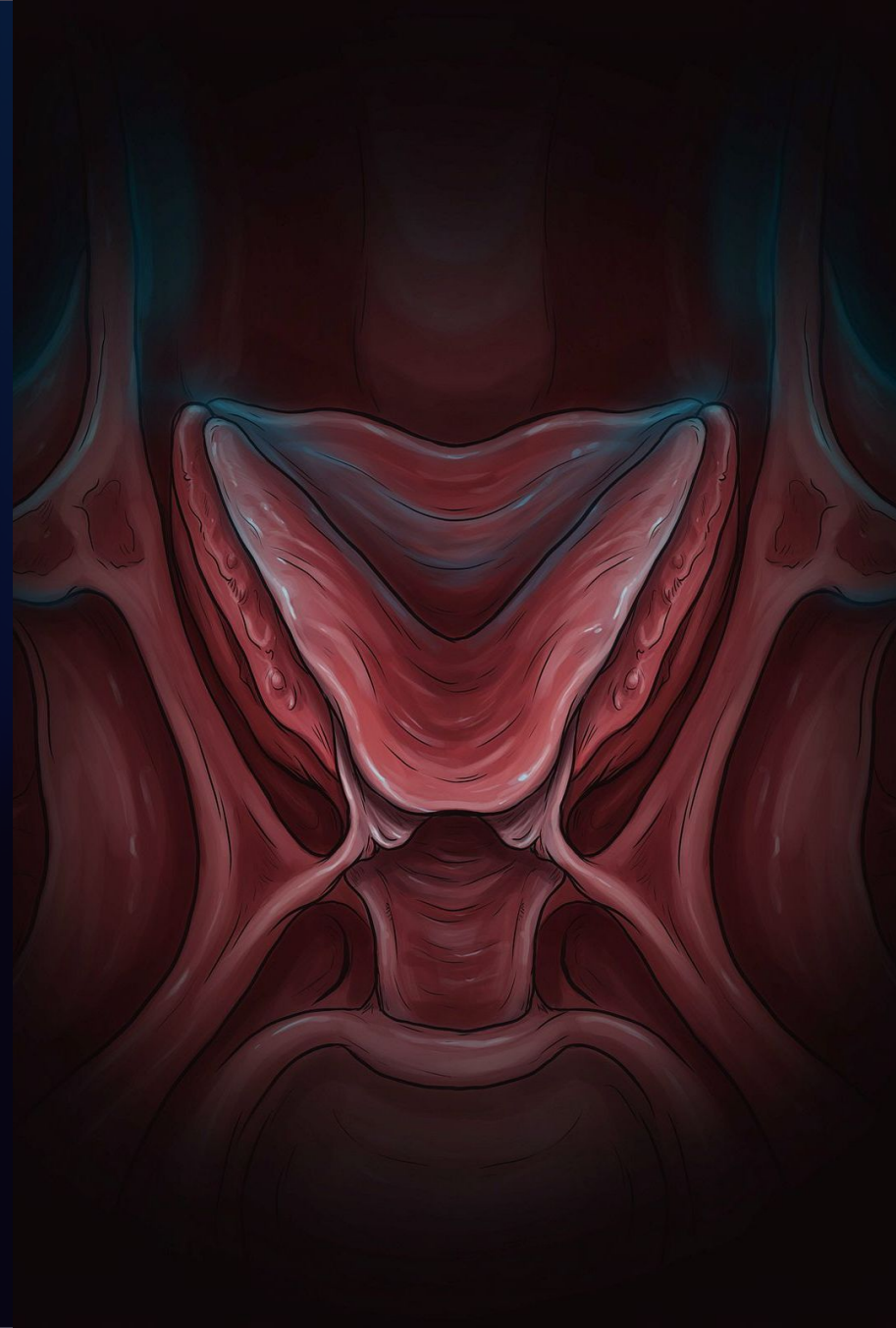
เส้นเสียงเปิดกว้าง ลมผ่านออกได้สะดวก เช่น ป พ ต จ ก อ

เสียงก้อง (Voiced)

เส้นเสียงปิด ลมบีบผ่านช่องแคบทำให้เส้นเสียงสั่น เช่น บ ด น ม ว

กลไกเส้นเสียงสั้น

เมื่อออกเสียงก้อง ลมที่ดันขึ้นมาจากปอดจะทำให้เส้นเสียงทั้งสองสันสะบัด เนื่องจากลมพยายามหาทางออก ทำให้เส้นเสียงด้านหลังเปิดออก แล้วส่วนกลางและส่วนหน้าเปิดตามลำดับ สลับกันอย่างรวดเร็วจนเป็นอาการสั้น ลมที่ออกมาไม่สะดวกเพราะต้องบีบตัวผ่านช่องแคบเป็นจังหวะ ทำให้เกิด "เสียงก้องหรือโทณะ"

2. เสียงสูง – เสียงต่ำ (Pitch of Voice)

เส้นเสียงเป็นอวัยวะที่ทำให้เกิดระดับเสียงสูงและต่ำในการพูด ระดับเสียงสูงหรือต่ำมีความสัมพันธ์กับอัตราการสั่นของเส้นเสียง ถ้าความถี่ต่ำ เสียงก็ต่ำ ถ้าความถี่สูง เสียงก็สูง

วรรณยุกต์ (Tone)

เสียงสูงต่ำที่ผูกพันกับพยางค์หรือคำ ทำให้คำที่มีเสียงอื่นเหมือนกันมีความหมายแตกต่างกัน

ทำนองเสียง (Intonation)

เสียงสูงต่ำที่เปลี่ยนไปตามรูปแบบของประโยค อาจทำให้ประโยคบอกเล่ากลายเป็นประโยคคำถาม

3. ความยาวของเสียง (Length)

ความยาวของเสียง หมายถึง การที่เสียงใดเสียงหนึ่งเปล่งออกมาได้นานเท่าใด

เสียงที่ออกได้นาน

- เสียงสระ
- เสียงพยัญชนะนาสิก
- เสียงพยัญชนะเสียดแทรก

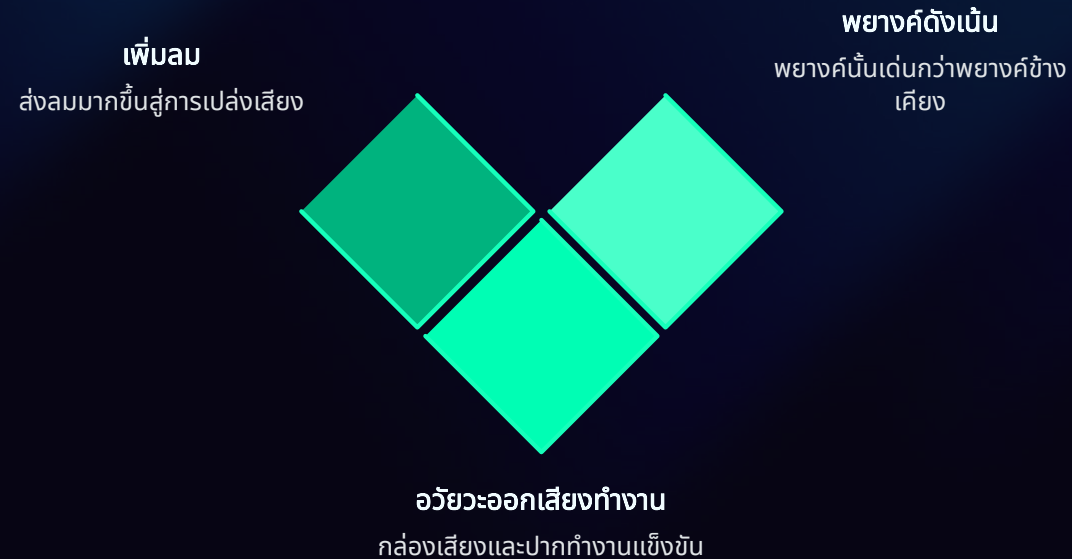
เสียงที่ออกได้ไม่นาน

- เสียงพยัญชนะระเบิดไม่ก้อง

ในภาษาไทย เสียงที่ต้องพูดถึงความสั้นและยาวคือ **เสียงสระ** โดยทั่วไปมี 2 ขนาด คือ สั้นและยาว

4. การลงน้ำหนัก (Stress)

การลงน้ำหนัก หมายถึง การออกเสียงพยัญศใดพยัญศหนึ่งให้ดังเน้นมากหรือน้อยกว่าพยัญศอื่นที่อยู่ข้างเคียง

การลงน้ำหนักพยัญศมีความสัมพันธ์กับจังหวะในการพูด

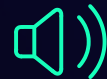
5. ความดัง (Loudness)

ความดัง หมายถึง ความดังของเสียง ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการประกอบกัน

ปริมาณลม

ปริมาณของลมที่ผู้พูดเป่าออกมาในช่วงเวลาหนึ่งๆ

คุณลักษณะของเสียง

คุณลักษณะประจำตัวของเสียงแต่ละเสียง

การลงน้ำหนัก

ระดับการเน้นเสียงในพยางค์นั้นๆ

ความยาวของเสียง

ระยะเวลาที่เปล่งเสียงออกมา

6. ช่วงต่อของเสียง (Juncture)

ช่วงต่อของเสียงเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการพูด เสียงที่เรียงกันมาในคำพูดมีช่วงต่อระหว่างเสียงไม่เหมือนกัน

ช่วงต่อแนบชิด (Close Juncture)

เสียงที่รวมกันเป็นพยางค์เดียวกัน เชื่อมกันสนิทจนเกือบไม่เห็นช่วงต่อ
เช่น ปลาทราย – เสียง ก กับ ร ต่อกันสนิทเป็นเสียงควบ

ช่วงต่อห่าง (Open Juncture)

เสียงที่อยู่คนละพยางค์หรือคนละคำ มีช่วงต่อห่างสังเกตเห็นได้ชัด เช่น
ปากร้าย – เสียง ก กับ ร มีช่วงหยุด (Pause) อยู่ตรงกลาง

ตัวอย่าง: ช่วงต่อของเสียง

คำ	เสียงที่ปรากฏ	ช่วงต่อ ก-ร
ปลากราย	ป ล า ก ร า ย	ช่วงต่อแนบชิด (เสียงควบ)
ปากร้าย	ป า ก ร า ย	ช่วงต่อห่าง (มีช่วงหยุด)

แม้คำทั้งสองจะมีเสียง ป า ก ร า ย เหมือนกัน แต่ช่วงต่อระหว่างเสียง ก กับ ร ต่างกัน ทำให้ความหมายและการออกเสียงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

สรุปลักษณะร่วมของเสียงพูดในภาษาไทย

เสียงก้อง – ไม่ก้อง Voiced – Voiceless	เสียงสูง – ต่ำ Pitch of Voice
ความยาวของเสียง Length	การลงน้ำหนัก Stress
ความดัง Loudness	ช่วงต่อของเสียง Juncture

ความสัมพันธ์: วรรณยุกต์และทำนองเสียง

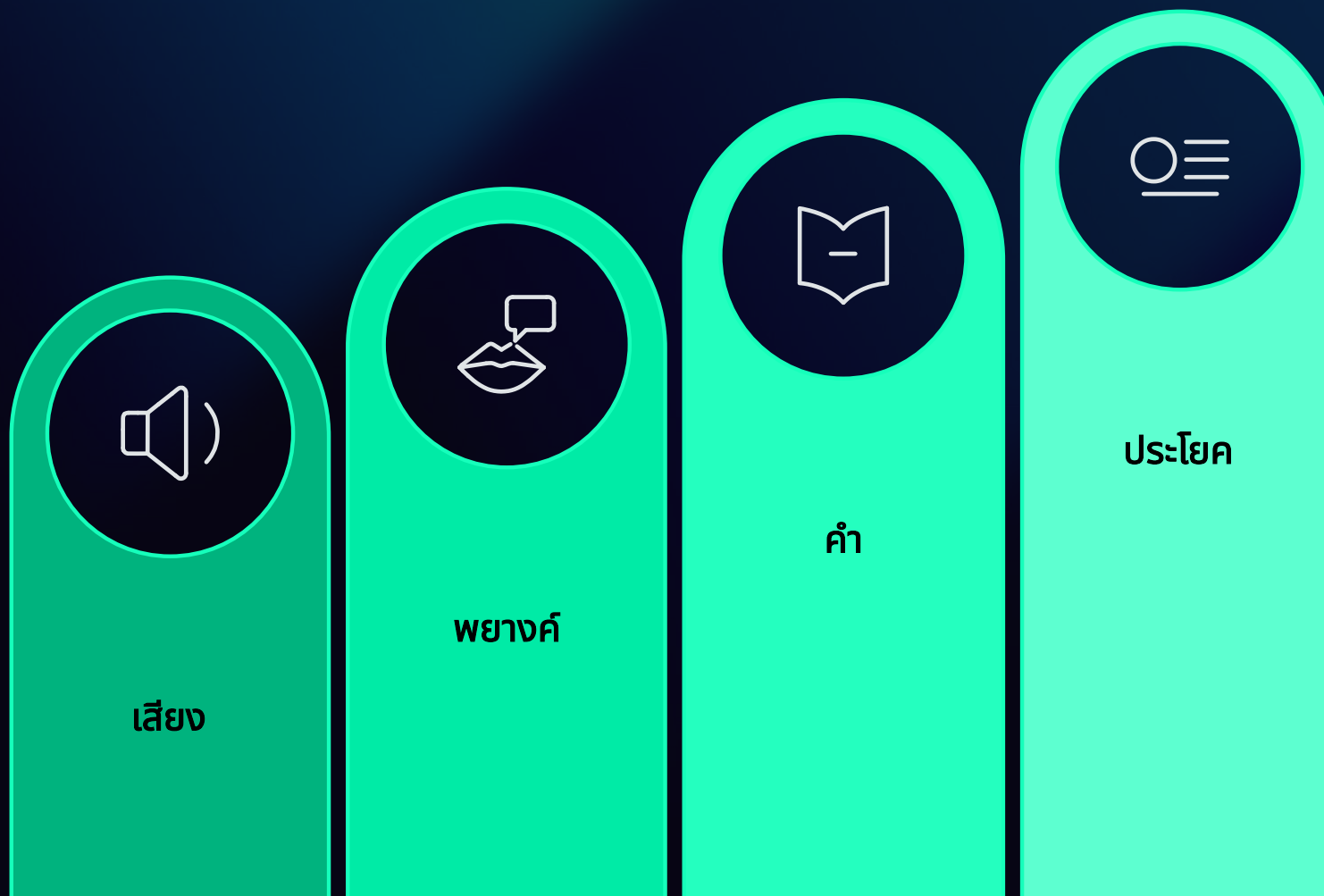
วรรณยุกต์ (Tone)

เสียงสูงต่ำที่ผูกพันกับพยางค์หรือคำ ทำให้คำที่มีเสียงอื่นเหมือนกันมีความหมายแตกต่างกัน เป็นหน่วยเสียงในภาษาไทย

ทำนองเสียง (Intonation)

เสียงสูงต่ำที่ไม่ผูกพันกับพยางค์ แต่เปลี่ยนไปตามรูปแบบประโยค อาจทำให้ประโยคบอกเล่ากลายเป็นประโยคคำถาม

ภาพรวม: จากเสียงสู่ภาษา

เสียงเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่เล็กที่สุดของภาษา การเข้าใจกระบวนการเกิดเสียง ฐานกรณ์ และลักษณะการออกเสียง ช่วยให้เข้าใจโครงสร้างภาษาไทยได้อย่างลึกซึ้ง

บทวน: อวัยวะออกเสียงสำคัญ

ปอด

แหล่งกำเนิดกระแสลมหลักสำหรับการออกเสียง

ลิ้น

อวัยวะกระทำอาการที่เคลื่อนไหวได้มากที่สุด

กล่องเสียง

ที่ตั้งของเส้นเสียง ควบคุมความถี่ ระดับเสียง

ริมฝีปาก

ทั้งเป็นอวัยวะกระทำอาการและตำแหน่งที่เกิดเสียง

ทบทวน: ฐานกรณ์ทั้ง 8

Bilabial ริมฝีปาก	Labio-dental ริมฝีปากกับฟัน
Dental ฟัน	Alveolar ปุ่มเหงือก
Alveolar-Palatal เพดานแข็งปุ่มเหงือก	Palatal เพดานแข็ง
Velar เพดานอ่อน	Glottal เส้นเสียง

ทบทวน: ลักษณะการออกเสียง 8 ประเภท

1 เสียงระเบิด (Plosive)

ลมพุ่งออกโดยแรง — แบบมีลม (aspirated) และไม่มีลม (unaspirated)

2 เสียงกัก (Stop)

ลมถูกกักแล้วกลืนเข้าลำคอ ไม่พุ่งออก

3 เสียงนาสิก (Nasal)

ลมออกทางช่องจมูก

4 เสียงข้างลิ้น (Lateral)

ลมออกทางด้านข้างของลิ้น

ทบทวน: ลักษณะการออกเสียง (ต่อ)

เสียงร้ว (Trill)

ลิ้นกระทบปุ่มเหงือกหลายครั้ง เช่น เสียง ร /r/

เสียงเสียดแทรก (Fricative)

ลมผ่านช่องแคบเกิดเสียงซู่ซ่า เช่น ฟ /f/ และ ส /s/

เสียงกึ่งเสียดแทรก (Affricate)

ประสมระหว่างเสียงกักและเสียงเสียดแทรก เช่น จ ช

เสียงครึ่งสระ (Approximant)

คล้ายสระแต่ปล่อยลมออกทางปาก เช่น /ย/ และ /ว/

บททวน: ลักษณะร่วมของเสียงพูด

เสียงก้อง – ไม่ก้อง

ขึ้นอยู่กับสภาวะของเส้นเสียง: สั่น = ก้อง / เป็ด = ไม่ก้อง

ความยาว

สั้น – ยาว สำคัญในเสียงสระภาษาไทย

ความดัง

ขึ้นอยู่กับปริมาณลม + ลักษณะเสียง + น้ำหนัก + ความยาว

เสียงสูง – ต่ำ

ขึ้นอยู่กับความถี่การสั่นของเส้นเสียง → วรรณยุกต์ / ทำนองเสียง

การลงน้ำหนัก

เน้นพยางค์ด้วยการเพิ่มลมและแรง

ช่วงต่อ

แบบชิด (close) หรือห่าง (open) ส่งผลต่อความหมาย

สรุปบทเรียน THS1101

หลักภาษาและภาษาศาสตร์ภาษาไทย — เสียงในภาษา

สัทศาสตร์

ศาสตร์ที่อธิบายกระบวนการแปลงเสียงพูด ตั้งแต่ผู้พูดถึงผู้ฟัง

ฐานกรณ์

8 ตำแหน่งที่เกิดเสียง ตั้งแต่ริมฝีปากถึงเส้นเสียง

ลักษณะการออกเสียง

8 ประเภท ตั้งแต่เสียงระเบิดถึงเสียงครั้งสระ

ลักษณะร่วม

6 ลักษณะ ได้แก่ ก้อง ระดับเสียง ความยาว น้ำหนัก ความดัง ช่วงต่อ

การเข้าใจระบบเสียงเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาภาษาศาสตร์ภาษาไทยในระดับที่สูงขึ้น